

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมือง (urban หรือ city) อาจหมายถึง กลุ่มของอาคารที่ค่อนข้างถาวรซึ่งอยู่รวมกันอย่างแออัด หรือเป็นศูนย์กลางที่มีประชากรขนาดใหญ่ตั้งถิ่นฐานกันอยู่อย่างหนาแน่น หรือเป็นอาณานิคมที่ประชาชนมีอำนาจปกครองตนเอง นั่นคือ มีรัฐบาลท้องถิ่นหรือเทศบาลเมือง อย่างไรก็ตาม การให้คำจำกัดความของเมืองในประเทศต่าง ๆ มักจะใช้หลักของจำนวนและความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ ดังนั้น กระบวนการเป็นเมืองจึงหมายถึง สัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปของประชากรที่อยู่ในพื้นที่เมือง

กระบวนการเป็นเมืองในประเทศกำลังพัฒนามีระดับการเกิดของกระบวนการเป็นเมืองที่เร็วมาก เนื่องจากกการลดลงอย่างเฉียบพลันของอัตราการตายในขณะที่อัตราการเกิดคงที่หรือสูงขึ้น ทำให้อัตราการเพิ่มของประชากรในประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผลที่ตามมาคือ เกิดความแออัดของประชากรในชนบทเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม โอกาสทางเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้นไม่ทันกับการเพิ่มของประชากร เนื่องจากการทำเกษตรกรรมแบบพอเลี้ยงชีพนั้นจำกัดกำลังความสามารถในการขยายผลผลิต การว่างงานหรือการใช้แรงงานต่ำกว่าระดับในชนบทจึงเกิดขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และจากการลดลงของโอกาสที่จะได้งานในภาคเกษตรกรรม ประกอบกับความล่าช้าของหัตถกรรมในชนบทยังลดโอกาสของการทำงานในชนบท ดังนั้น ประชาชนในชนบทจำนวนมากจึงโยกย้ายเข้าสู่เขตเมืองเพื่อหางานทำโดยเฉพาะเขตเมืองหลวงซึ่งเป็นแหล่งการผลิตภาคอุตสาหกรรมและเป็นศูนย์รวมของบริการพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคม การอพยพของชนบทเข้าสู่เมืองหลวงอย่างมาก ทำให้รัฐบาลต้องลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมภายในเมืองหลวงมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ ความไม่เสมอภาคระหว่างภูมิภาค

และปัญหา เมือง โตเตียว นอกจากนี้แล้ว การเป็นอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนา เป็นไปในระดับต่ำ ทำให้ความสามารถในการรองรับแรงงานภาคอุตสาหกรรมต่ำกว่าการเพิ่มขึ้นของประชากร โดยเปรียบเทียบ ภาคอุตสาหกรรมไม่สามารถรองรับแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตรได้ทั้งหมด ทำให้เกิดปัญหาแหล่งเสื่อม ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ภายในเมืองหลวง

ประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทยประสบปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาค และปัญหา เมือง โตเตียวกรุงเทพมหานครมาเป็นระยะเวลาช้านาน เพื่อแก้ไขปัญหาคความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคและเพื่อชลอหรือยับยั้งการอพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร รัฐบาลพยายามลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทาง เศรษฐกิจและสังคมภายในเมืองในภูมิภาค ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการลงทุนภาคเอกชนในเมืองตามมา อันเนื่องมาจากความได้เปรียบในบริการพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีในเมือง

การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทาง เศรษฐกิจ และสังคมของภาครัฐบาลและการลงทุนภาคเอกชน ได้แก่ การลงทุนภาคอุตสาหกรรม และการลงทุนภาคบริการ (tertiary sector) จะมีผลต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของชนบท โดยที่การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทาง เศรษฐกิจและสังคมจะทำให้เมืองกลายเป็นศูนย์กลางกิจกรรมและให้บริการต่าง ๆ ที่จำเป็น ได้แก่ บริการทางสังคม การศึกษาสาธารณสุข คำสั่งา วัฒนธรรม การเมือง ฯลฯ แก่ชนบท ซึ่งจะก่อให้เกิดนวัตกรรม (innovation diffusion)¹ จากเมืองสู่ชนบทโดยผ่านกระบวนการรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมกว่าเดิม แนวความคิด ทักษะคิด ฯลฯ

¹ Innovation เป็นกระบวนการรับสิ่งใหม่ ๆ อาจอยู่ในรูปสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยี ความคิด ทักษะคิด ค่านิยม ฯลฯ สิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในพื้นที่ โดยไม่เคยเกิดขึ้นที่ใดมาก่อนหรือเคยเกิดขึ้นมาแล้วในพื้นที่อื่น ในกรณีที่ได้รับสิ่งใหม่ ๆ จากพื้นที่อื่นอาจต้องมีการปรับปรุงหรือดัดแปลงให้มีความเหมาะสมมากขึ้น ลักษณะการแพร่สิ่งใหม่ ๆ จากพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่ง เรียกว่า การกระจาย (diffusion)

ส่วนการลงทุนภาคเอกชนในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ เช่น การค้าส่ง
ค้าปลีก การท่องเที่ยว ฯลฯ จะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาค
อุตสาหกรรมซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจหลักของเมือง จะก่อให้เกิดรายได้ในชนบทหรือภาคเกษตร -
กรรมในรูปแบบของการจ้างแรงงานและการซื้อปัจจัยการผลิตหรือวัตถุดิบจากภาคเกษตร โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งอุตสาหกรรมที่ใช้ผลผลิตทางการเกษตร เป็นวัตถุดิบสำคัญ (agro-industry) และ
อุตสาหกรรมที่ใช้ปัจจัยแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต (labour-intensive industry)
ดังนั้น เมื่อพิจารณาผลกระทบทางเศรษฐกิจของเมือง การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจจาก
การดำเนินกิจการอุตสาหกรรมในเมืองที่มีต่อพื้นที่ชนบทว่าก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นประโยชน์ต่อ
พื้นที่ชนบทหรือก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่เมือง จึงเป็นประโยชน์ต่อการวางแผน
พัฒนาภาคและชนบท และสมควรจะศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของการ
เมืองการปกครอง คำล้นา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ในภูมิภาคมาตั้งแต่สมัยโบราณ และได้รับความ
ความสนใจจากรัฐบาลให้เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในภูมิภาคเช่นจังหวัดเชียงใหม่ที่มีบริ -
การพื้นฐานทางการคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวก มีสถาบันการศึกษาและหน่วย
งานราชการในระดับภาค นับเป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่าจังหวัดอื่นโดยรอบ และ
เมื่ออิทธิพลไปยังจังหวัดใกล้เคียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจของเมือง เชียงใหม่
ที่มีต่อพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมในเมือง เพื่อ
พิจารณาว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ชนบทหรือไม่

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่ง
เป็นผลมาจากการใช้จ่ายของโรงงานอุตสาหกรรมและผู้อยู่อาศัยในเมือง ทั้งทางตรงและ
ทางอ้อมโดยผ่านกระบวนการทำงานของตัวอุตสาหกรรม ผลกระทบทางเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น
ผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม และ induced impact ผลรวมของผลกระทบ
ทั้ง 3 ประเภทนี้ คือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งหมด
2. ผลกระทบทางตรง (Direct Impact) คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่
เกิดขึ้นโดยตรงในพื้นที่อันเนื่องมาจากเกิดการใช้จ่ายในการจ้างแรงงานในพื้นที่นั้น ๆ
3. ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact) คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงิน
ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่องมาจากเกิดการใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตประเภทอื่นที่มิใช่แรง
งานในพื้นที่นั้น ๆ
4. Induced Impact คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่อง
มาจากเกิดการใช้จ่ายผลกระทบโดยตรงและมีผลกระทบทางอ้อมในพื้นที่นั้น ๆ
5. เมืองเชียงใหม่ คือ บริเวณในเขตเทศบาลเชียงใหม่ที่มีประชากรอยู่
หนาแน่น ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพนอกภาคเกษตร และเป็นบริเวณที่ทำหน้าที่ให้บริการ
แบบเมือง ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริหาร การปกครอง การค้าการผลิต การขนส่ง
ค้าส่งและวัฒนธรรม เป็นต้น
6. พื้นที่ชนบท คือ พื้นที่รอบ ๆ เมืองเชียงใหม่ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพ
ภาคเกษตร แบ่งออกเป็น 3 โซน ได้แก่ โซน 1 โซน 2 และโซน 3
7. เงินเดือนและค่าจ้าง คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นประจำทุกวันหรือทุก
สัปดาห์ หรือทุกเดือน
8. วัตถุดิบ คือ จำนวนเงินที่ใช้ซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตโดยตรง เช่น
ดินเหนียวเป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

9. ค่าสาธารณูปโภค คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นค่าไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์
10. ต้นทุนคงที่ คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นจำนวนคงที่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งโดยไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณการผลิต เช่น ค่าเช่าที่ดินหรือค่าเช่าอาคาร เป็นต้น
11. ค่าขนส่ง คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นค่าขนส่งวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูป

องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

การวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมในเมือง เชียงใหม่ที่มีต่อพื้นที่ชนบท แบ่งออกเป็น 5 บท บทที่ 1 เป็นการสรุปความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และคำนิยามศัพท์ บทที่ 2 เป็นบทที่กล่าวถึง ทฤษฎี แนวความคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวความคิดของการวิจัยในครั้งนี้ บทที่ 3 เป็นบทที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย รวมถึงเทคนิคในการออกภาคสนามและเทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูล บทที่ 4 เป็นบทที่แสดงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มีต่อพื้นที่ชนบทโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ตัวคูณทวี บทสุดท้าย เป็นการสรุปผลการวิจัย การนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและงานวิจัยต่อไป